

ЗВУК ТА ЕКСПРЕСИВНИЙ ЕФЕКТ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються фонетико-стилістичні особливості сучасної китайської мови та їх експресивний вплив на читача та слухача. Проаналізовані як позитивні, так і негативні аспекти експресивних ефектів мовного звуку.

Ключеві слова: *звук, стилістика, пунтунхуа, тон, алітерація.*

Звук – матеріальна оболонка мови, яка є обов'язковою для успішного здійснення комунікації, а також важливим фактором, що сприяє підвищенню експресивного ефекту. В давнину китайці тісно пов'язували мову з почуттями людини: «Звуки народжуються в серці людини. Почуття рухають серце, форма переходить в звук, звук перетворюється на текст» [1]. У «Книзі обрядів» Баньгу говорить: «Радість і печаль є почуттями серця, а пісня та вірші походять зі звука. За допомогою мови розповідають вірші, за допомогою звуків співають пісні». У «Книзі ханьців – література та мистецтво» зазначається, що «Вся існуюча музика та звуки народжуються від почуттів людини. Якщо почуття замирають, то звук зникає. Деякі почуття роблять звук неквапливим; почуття радості прискорюють звук; злість робить звук жорстоким; повага робить звук стриманим; кохання – гнучким. Шість видів почуттів, їх взаємозв'язок з предметами – це все про що піклувалися давні правителі». [2]

У китайській традиційній культурі звук тісно пов'язується навіть з політикою. «Звук – відкритий шлях до політики»; «Пісні та вірші використовуються для вираження почуттів, звук вічний, закон та звук, вісім звуків дають змогу досягнути успіху і не створюють дисгармонії» («Книга обрядів»). Сучасний письменник Лао Ше казав: «Коли я пишу твори, то не лише обдумую значення кожного ієрогліфа, але й їх звучання. Таким чином пишуться не лише твори. Якщо робиться доповідь, то також слідує таким принципам. Треба приділяти увагу плануванню читання, що зачіпає і вибір виразів. Хоча слова можуть бути і близькі за значеннями, але вони мають різне звучання, тому нам треба обирати досконаліше з обох аспектів». [3]

Вишукана інтонація та наголос може підвищити харизматичність мови. Тому одна й та сама репліка, один й той самий вірш, будучи прочитаними різними людьми, матимуть зовсім різний експресивний ефект. Дослідження стилістики вимови є дуже важливим для людей таких професій як актори, радіоведучі, вчителі. Зв'язок звуку з експресивним ефектом можна розглядати як з позитивної, так і з негативної сторони. Якщо роздивлятися з негативного боку, то, треба уникати дивного звучання, спричиненого вживаннями однакових або ж близьких за звучанням звуків.

У сучасній китайській мові пунтунхуа є 21 приголосна ініціал (плюс нульовий початковий приголосний) та 39 фіналей. А отже можна утворити 418 основних складів. Серед них 109 є загальноживаними, частота їх вживання складає $\frac{3}{4}$ від кількості

існуючих складів. Китайська мова – це тональна мова. Путунхуа нараховує чотири тони, де вони відіграють функцію розрізнення змісту. Сполучення чотирьох тонів між собою утворює 1332 склади. Але, слів в китайській мові незліченна кількість, тому проблема співзвучності є дуже серйозною. Наприклад, є велика кількість співзвучних ієрогліфів, які відрізняються лише тонами, але при цьому всі вони мають зовсім різне значення: наскрізний (通 tōng), терпіти біль (恫 tōng), спільний (同 tóng), мідь (銅 tóng) та відро (桶 tǒng), або ж формула (公式 gōngshì) та службові справи (公事 gōngshì), чи виправляти помилки (正误 zhèngwù) та матеріальні докази (证物 zhèngwù) та багато інших прикладів.

Якщо подібні за звучанням склади розташовані у безпосередній близькості, це спричиняє дивне звучання. Наприклад:

1) «Тому революціонер, в ніч перед революцією, до того ж максимально радикальний, максимально лютий (极激烈 jī jīliè) революціонер, в момент революції може зірвати свою попередню фальшиву маску – несвідому маску»;

2) «Прямо на причал, що знаходився перед турагенством, причалив (上上 shàngshàng) човен»;

3) «Він перебив мене та, жестикулюючи, сказав: « Якщо тебе образили, то лягай (倒到 dǎo dào) на ліжко ...». [4]

Це «лягай на ліжко» звучить зовсім негарно, хоча в плані граматики, таке вживання є правильним.

Так само треба уникати двозначності, що спричинена співзвучністю. Використовувати слова, що повністю співпадають у своєму звучанні треба дуже обережно, щоб ні в якому випадку не припуститися помилки. Невірно вживання може призвести до двозначності. Наприклад:

风是要扫除官气, 暮气, 闹气, 骄气和娇气. «Вітер має знищити бюрократичний дух, відновити життєву енергію, знищити розкіш, пихатість та розпещеність (骄气 jiāoqì пихатість та 娇气 jiāoqì розпещеність, звучать однаково). [5]

溺爱, 培养了白火石身上的娇骄二气. «Паньканням виховується пихатість та розпещеність білого, наче кремінь, тіла».

Якщо ми бачимо ці два ієрогліфи, то все зрозуміло, але якщо ми їх лише чуємо, то можливе виникнення двозначності і дуже важко розрізнити яке з них позначає пихатість, а яке розпещеність.

站在那一刻, 我看到了他们的眼睛; 她的眼睛, 他的眼睛. «Постоявши там деякий час, я подивився у їхні очі: її очі, його очі». [6]

Щодо слів «її» (她 tā) та «його» (他 tā), то вони мають однакове звучання, тому якщо слухати, як інша людина читає ці два ієрогліфи, важко зрозуміти, що мова йде про двох різних людей, жінку та чоловіка.

Співзвучність та скорочення є двома поширеними мовленнєвими явищами. Але їх варто уникати, бо вони спричиняють непорозуміння у процесі мовленнєвої комунікації.

Велику частину існуючих в китайській мові слів складають синоніми. Це відіграє позитивну роль при намаганні уникнути двозначності, вживання співзвучних слів та дивного звучання. Наприклад: 我的意见同你的不同, 同小张的相同 «Моя точка

зору не однакова (不同) з (同) твоєю, а подібна (相) до (同) Сяо Чжана». В одному реченні чотири рази вживається одне й те саме слово 同, що створює складнощі при читанні. Речення буде звучати набагато краще, якщо вжити слово 同 один раз, а в решті випадків замінити його на синонімічні 跟, 与, 一样.

Також треба звертати увагу на проблему мовленнєвих асоціацій. Наприклад раніше етнічні китайці в Малайзії називали правителя країни Абдула (鸭都拉 Yādōulā). Перший ієрогліф 鸭 (означає «качка») звучить дуже подібно до малайської мови. Але культурний образ качки негарний, до того ж має також значення чоловіка, що займається проституцією. Така назва могла викликати негативні емоції у малайського народу та зашкодити народній єдності, тому перший ієрогліф був замінений іншим (鸭→阿) [7].

Якщо розглядати позитивні аспекти цього явища, то правильне й логічне комбінування звуків дає нам змогу насолоджуватися мовою, робить ритм чітким, викликає цікавість до тексту.

Привертають увагу слова, що складаються з двох ієрогліфів. В давньокитайській мові – це двоскладові одноморфемні слова, часто, хоча й не обов'язково, фонетично оформлені за принципом алітерації чи консонансу. Так, алітерація має місце, коли склади слова мають однакові ініціали, наприклад: кмітливий (玲珑línglóng), переповняти (弥漫mímàn), великодушний (慷慨kāngkǎi), несміливий (忐忑tǎntè), схожий (仿佛fǎngfú), шкодувати (惆怅chóuchàng), коливатися (踌躇chóuchú) та інші. Консонанс – у словах з однаковими фіналями, наприклад: яскравий (烂漫làn màn), абсурдний (荒唐huāngtāng), блукати (徘徊páihuái), зватися (蜿蜒wānyán), усамітнений (窈窕yǎotiǎo), ходити по колу (踟躕chíqú), широкий (昆仑kūnlún) та інші.

Прийнято вважати, що у давньокитайській мові переважали односкладові слова. У сучасній китайській мові більшість лексики – це двоскладові слова. Нараховується досить багато чотирискладових структур, хоча односкладові та трискладові слова також вживаються досить активно, але в цілому до певної міри їхнє використання обмежене.

Комбінація складів є одним з великих питань, яким не можна нехтувати під час використання китайської мови. Лін Юйтан каже: «...тенденція до надмірного вживання односкладових слів перетворює стиль на дуже лаконічний та концентрований. Його дуже важко відтворити у розмовній мові, тому що досить часто виникає ймовірність непорозуміння, проте він надає вишуканості китайській літературі. Тому ми маємо за стандарт вірші з семислівними рядками (одне слово – один склад), де в кожному рядку міститься зміст двох рядків англійського білого вірша. Такий результат, в розмовній англійській чи будь-якій іншій мові, дуже важко уявити. Не важливо, чи то у віршах, чи то у прозі, така лаконічність створює свого роду особливий стиль, у якому кожен ієрогліф та кожний склад ретельно обмірковуються, втілюють найглибші мовні цінності, до того ж мають необмежене значення. Уважні поети та китайські прозаїки дуже обережно ставляться до кожного складу. Довершений стиль означає, що при виборі слів докладається чимало зусиль. Використання у літературній традиції високомовних слів потім перетворилося на свого роду суспільну норму та врешті стало звичкою китайського народу» [8].

Важливо звертати увагу на комбінування (в китайській мові послідовність вживання морфем чітко детермінована: спочатку вживаються ті, що близькі або однакові за змістом) та кількість складів у віршах та піснях, драматичних творах, ліричній прозі, у епілогах, римованих куплетах, епіграфах та заголовках. Наприклад: «Явища безмежного об'єктивного світу проходять через очі, вуха, ніс, рот та тіло – ці п'ять органів, можуть відображатися у власній логічній послідовності, таким чином започатковуючи чуттєве пізнання» [9] «Очі (眼), вуха (耳), ніс (鼻), язик (舌), тіло (身)» – в китайській мові є односкладовими словами. Ми знаємо, що всі вони мають синонімічні двоскладові ієрогліфи – 眼睛, 耳朵, 鼻子, 舌头, 身体 – відповідно.

В китайській мові є багато різних за кількістю складів еквівалентів. Наприклад: «успіх» (成- 成功), «досягнення»(功 – 功劳), «втрата»(失 – 失败), «помилка» (过 – 过错), «місто»(城 – 城市), «атака»(攻 – 攻击), «прекрасний»(优 – 优秀), «добрий» (良 – 良好), «ремонтувати» (修 – 修理). Наведені вище – варіанти односкладових чи двоскладових варіантів одного й того ж слова. Але існують також трьох або чотирискладові варіанти, наприклад: «червоний» (红- 红彤彤), «зелений» (绿 – 绿油油), «чорний» (黑 – 黑沉沉), «товстий» (胖 – 胖乎乎), «яскравий» (亮 – 亮晶晶), «білий» (白- 鱼肚白), «ширий» (大方- 大大方方), «чистий» (干净 – 干干净净), «спантеличений» (糊涂 – 糊里糊涂), «правильний» (正经 – 正正经经, 正儿八经).

Крім цього в китайській мові є дуже багато способів заміни односкладових слів на двоскладові, наприклад, за допомогою префіксів чи суфіксів.

1. Лао («старий» 老) – Лао Чжан (老张), Лао Лі (老李)
2. А (阿) – мама (阿妈), Аню (阿牛, малазійський співак)
3. Початковий (初) – перший день місяця (初一), п'ятий день місяця (初五)
4. Порядкове значення (第) – перший (第一), восьмий (第八)
5. Місто (市) – місто Шаши (沙市)
6. Уїзд (县) – уїзд Тайсень (泰县)
7. Країна(国) – Колумбія (哥国)

Також існує спосіб редуплікації (дублювання), наприклад: «бачити» (看-看看), «повільно» (慢 – 慢慢), «гратися» (玩 – 玩玩), «швидко» (快 – 快快), «йти» (走 – 走走), «легко» (轻 – 轻轻) та інші. Якщо оволодіти цими способами, то комбінувати склади вже буде достатньо легко.

У сучасній китайській мові переважають двоскладові слова, але односкладові слова також вживаються активно, особливо дієслова. Багато односкладових слів, що в сучасній китайській мові втратили свою здатність до незалежного вживання і зазвичай виконують функцію морфем, але за спеціальних умов та у конкретних структурах все ж таки можуть вживатися як окреме слово. Наприклад: «член, учасник» (员) – вказує на учасника якогось гуртка або організації, але не може вживатися самостійно ні в розмовній, ні в писемній мові, але у офіційних документах вживання цього слова окремо від інших допускається – «цей член (员) фірми їде у відрядження через справи фірми». Або ж слово «повідомляти» (告), яке також зазвичай не вживається окремо. Але у виняткових випадках незалежного вживання набуває значення «звинувачувати». Наприклад, речення «不要告他» буде розумітися як «не варто звинувачу-

вати його», а не як «не варто йому розказувати». Проте у такій фразі як «不可告人», це саме «告» буде вживатися у значенні «повідомляти».

В китайській мові існує багато способів заміни дво- або багатоскладових слів на односкладові, і спрощення слів є одним з них. Наприклад: Китай та Непал (中尼) – тут взяті лише перші ієрогліфи, що позначають назви цих двох країн; Мирошевич (老米); Мілутиневич (米卢), Шекспір (莎翁), Белінський з Чернишевським та Добролюбов (别车杜) – знов взяті перші ієрогліфи з їх прізвищ. Можна навести ще багато подібних прикладів.

Абревіатури часто використовуються замість загальновідомих топонімічних назв. Наприклад: Шанхай-Нанькінський залізний шлях (沪宁铁路), Тяньцзінь – Пукоуський залізний шлях (津浦铁路) та інші.

Використання цифр при поясненні слів є однією з важливих особливостей китайської мови. Наприклад: Трицарство (三国), «три добре» (三好), три роки (三秋), боротьба трьох зол (імперіалізму, феодалізму та капіталізму) (三反), три види промислових відходів (三废), «чотири великих» (四大), чотири пори року (四季), чотири модернізації (四化), «чотири пережитки» (四旧), «чотири нових» (四新), всесвіт (四海), повне щастя (四喜), чотири шкідника (криси, клопи, мухи, комари) (四害), п'ять органів відчуття (五官), різнокольоровий (五彩), п'ять основних зернових культур (五谷), п'ять ступенів гамми (五音), нутрощі (五脏), всесвіт (五洲), отрута (五毒), побажання на весіллі (五子登科), шість нутрощів (六腑), сім корифеїв літератури за часів династії Мін (七子), дорожочінності (八宝), делікатес (八珍), Китай (九州), неbesна височінь (九重霄) та багато інших.

Якщо оволодіти цими методами спрощення слів, то цього буде достатньо щоб вільно комбінувати склади між собою. В свою чергу майстерність у комбінації складів є основою стилістики в китайській мові.

Всі мовознавці приділяють велику увагу комбінуванню складів. Є Шентао казав: «Після того, як напишеш статтю, варто ще раз самому гарно обдумати все, перевірити від початку до кінця чи гарно звучить все написане, чи нема недоліків. Якщо звучить негарно та кострубато, значить є якісь мовні помилки і треба переробити речення. Як переробити, щоб виправити положення? Достатньо щоб подобалося самому та гарно звучало». Один зі способів, що робить мову мелодійною – це впорядкування складів. Коли Є Шентао виправляв власні опубліковані твори, він звертав багато уваги саме на цей аспект. Наприклад, речення «Коли падає стіл, то це обов'язково створює великий шум (发重大的声音), перечитавши він замінив односкладове слово «створюється», таким що складається з двох ієрогліфів (发 – 发出). «Ми маємо прорахувати наперед чи відповідають студентські внески (缴纳的费) повсякденним витратам»; «Той шофер, розвівши рукам, прийняв гроші (接受钱)» – в цих реченнях також вирази «внески» (缴纳 – 缴) та «прийнявши гроші» (接受钱 – 接钱) були замінені на близькі за змістом відповідники. Таке впорядкування підсилює ритмічність мови та гармонійне звучання.

Дублювання – важливий лексичний та стилістичний засіб китайської мови. Дублювання – є одним з засобів словотвору, наприклад: «батько» (爸), «мати»(妈妈), «старша сестра»(姐姐), «молодша сестра»(妹妹) та інші. Такі слова називаються

словами з парними звуками. Дублювання також є граматичним засобом, воно виражає, що суб'єкт дії може самостійно контролювати рухи, також може позначати короткочасність чи надавати позитивної конотації виразу. Наприклад: подивитись (看看), погратись (玩), попоїсти (吃吃), глянути (看一看), зіграти (玩一玩), скуштувати (吃一吃) та інші. Словотворче та формотворче дублювання є засобами для створення різноманітних синонімів. Наприклад: зелений (绿-绿绿/绿油油), червоний (红-红红/红彤彤), щирий (大方-大大方方), гарний (漂亮-漂漂亮亮), дивитись (看-看一看), їсти (吃-吃一吃/吃吃), спробувати (尝试-尝试尝试), розслідувати (调查-调查调查), дегустувати (品尝-品尝品尝), досліджувати (研究-研究研究) та інші. Ці способи синонімії є необхідною базою для красномовства в китайській мові.

Вибираючи з поміж дубльованих слів можна регулювати такт, створювати відчуття мелодійності мови. Форма дублювання часто має особливе стилістичне навантаження. Наприклад:

1. Далекий (迢迢) Альтаір, блискуча (皎皎) Вега.
Тонкі(纤纤) біленькі руки, дзичить ткацький станок.
Близько(盈盈) один від одного, дивляться(脉脉) друг на друга і мовчать.
2. Дме осінній вітерець, шурхотить (萧萧) опале листя.
3. Наньпу – холодний (凄凄), західний осінній вітер – граціозний.
4. Між вербами хоча вітер тужливий, на зеленій річці як і раніше сніг навкруги (漫漫).
5. Навкруги опалі квіти, весна безмовна(寂寂), час від часу я хмелюю, змучений хворобою (病悵悵).
6. Роса змила гідкий запах, на водній поверхні вітерець шелестить(瑟瑟) риболовними сітями.
7. Весною вивільги та ластівки (莺莺燕燕), квіти та верби – все навкруги прекрасне, ніжне, всі люди спокійні.
8. Побачивши розставлені машини та коней, люди мимоволі гірко (熬熬煎煎) зітхнули. Звідки ж тут настрої, щоб малюватися та грайливо кокетувати? Готуємо подушки та покривала, залишається лише спати як в забутті. Від сьогодні сорочки всі, щоб витирати постійні сльози. А це ж легко вбити людину, це ж легко вбити людину. В майбутньому книги та листи мені відправляти буде проблематично.
9. Легкий (丝丝) весняний вітер, краплі дощу на квітах груші.[10]

Вживання таких слів, що дублюються, надають цим реченням особливої чарівної мелодійності. Це питання є дуже важливим для традиційної китайської естетики.

Дубльовані слова та слова-звуконаслідування часто вживаються разом. Наприклад: «Дін-дон (叮叮当当) дзинчать мегалеві пластинки під дахом, дзинь-дзинь шумлять вони, захоплено (啾啾唧唧) дзичить цвіркун. Кан-кан (滴滴点点) капає та свистить дощ, безперервно він крапає, з шумом опадає листя. Не можу заснути, не можу заснути, самотньо (孤孤另另) ворочаюсь на подушці». Вживання слів-звуконаслідувань та дубльованих слів створює особливий музичний ефект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 汉语修辞学。 - 北京: 商务印书馆, 2004.- 157页.
2. Там само - С. 160.
3. 中国修辞学史稿。 - 上海: 教育出版社, 1984. - 100页.
4. 汉语修辞学。 - 北京: 商务印书馆, 2004.- 160页.
5. 人民日报。 - 北京, 1958年3月7日.
6. 汉语修辞学。 - 北京: 商务印书馆, 2004.- 167页.
7. 汉语修辞学。 - 北京: 商务印书馆, 2004.- 169页.
8. 中国人。 - 上海, 学林出版社, 1994. - 223 页.
9. 汉语修辞学教程。 - 合肥: 安徽教育出版社, 2011. - 58页.
10. 汉语修辞学。 - 北京: 商务印书馆, 2004.- 180页.

Стаття надійшла до редакції 17.04.14

Гончаренко О.М., ассист.,

Институт филологии КУНУ им. Т. Шевченка, г. Киев

ЗВУК И ЭКСПРЕССИВНЫЙ ЭФФЕКТ В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассматриваются фонетико-стилистические особенности в современном китайском языке и их экспрессивное влияние на читателя и слушателя. Проанализированы как позитивные, так и негативные аспекты экспрессивных эффектов языкового звука.

Ключевые слова: звук, стилистика, путунхуа, тон, аллитерация.

Goncharenko O.M., Assistant Professor,

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE SOUND AND ITS EXPRESSIVE EFFECT IN MODERN CHINESE

The article deals with the phonetic and stylistics features in modern Chinese and their expressive influence on the reader and listener. There are being analyzed positive and negative aspects of language sound's expressive effects.

Key words: phonetic, stylistics, mandarin, tone, alliteration.